

Egy 1793-ból, a magyar színjátszás első idejéből való "teátroni zsebkönyvecskében" - így nevezték akkor a műsorlapot - olvasható ez a kedves és mégis megható és lelkesítő rígmus:

"Szabad nemzet, szabad ország,
Mutasd meg nemes szivedet,
Ne hagyj mulni, nagy magyarság,
Nemzeti játékszinedet."

Attól kezdve, hogy 1790 október 25.-én a Várszínházban a magyar színjátszás megszületett - esti hatot ütött épp a budai Boldogasszony templomának órája s a függöny felgördült Simai Kristóf kegyesrandi atya Igazházi c. játéka előtt, amelyet hivatásos színészek adtak elő és magyarul! - attól kezdve a magyar játékszin története hosszú évtizedekig, a Nemzeti színház felépítéséig, sőt még azon túl is, szakadatlan harc a fennmaradásért, küzdelem az elmulás ellen.

Szabad országunk színházi művészetében a harc ma sem szünetel. Csak már nem a puszta létért folyik, hanem a teljességért. Azért folyik, hogy a színház a maga művészetét a legmagasabb szinten fejthesse ki a legteljesebb nyilvánosság: az egész nép előtt, a műveltség színé-javát juttatva neki. A rígmusban követelt "nemes szívet" a nemzeti játékszin felé így dobogtatja a mai magyarság.

Csak három példát mondok arra, miként harcol a mai magyar játékszin a színházi kultúra teljességéért. Színészetünk egykori uttörői egyetlenegyszer Molliere-vigjátékot játszottak: A tettelt beteg címmel a Képzelt beteget. Azt is mindössze háromszor régi színlapok tanúsága szerint. Ma Molliere életművének minden jelentékeny alkotása, A Tartuffe-től a Férjek iskoláján át a Mizantrópig állandó műsorársbjja minden színházunknak és csupán ebben az évadban eddig hat Molliere-vigjáték volt látható a fővárosi színpadokon. A második példa: Shakespeare, ugyanilyen képet mutat. A Hamletet, mint Magyarországon elsőnek bemutatott Shakespeare-művet, először 1794-ben játszották Kazinczy Ferenc fordításában s a színlap így hirdette: "A nemzeti játékszín-társaság a tiszteletes doktor Pataki Sámuel uram házában egy nagy herosi szomorujátékot fog előadni hat felvonásokban...". A mai magyar szín-

padok minden olyan Shakespeare-drámát bemutatnak, amelyet világszerte játszanak, nem is szólva arról, hogy az elmúlt hetekben jelent meg hazánkban az új, teljes Shakespeare-kiadás, tulnyomórészt új fordításban, bőséges jegyzetekkel. Am a legfreppánsabb példa arra, hogyan teszi a mai magyar színházi művészet teljessé elődei örökségét, két egyszerű szám. Míg legnagyobb nemzeti drámánkat, a Bánk bánt 1945-ig, több, mint egy évszázad alatt a Nemzeti Színház összesen.....szer játszotta, addig a felszabadulás óta eltelt tiz évbenszer s ebben még nincsenek benne a vidéki előadások.

Örülök, hogy éppen most beszélhetek erről, mert ezekben a napokban állítják össze a hazai színházak hároméves klasszikus műsortervüket, amelyet a jövő héten a Színházművészeti Szövetség is megvitát. Benne van ebben a hároméves tervben a világirodalom egész drámai öröksége Sophokle tragédiáitól Shaw szatiráig, Plautustól Csehovig, Ben Jonsontól Ibsenig.

De nemcsak színvonalban támaszkodik a mai magyar színházi művészet a múlt örökségére, hanem kiterjedésben is teljessé teszi a nagy hazai hagyományokat. Néhány nappal ezelőtt jártam a Színháztörténeti Múzeumban - hogy ilyen intézményünk is van, önmagában is ékes jele, hogyan őrizzük tradícióinkat - s ott a személyes emlékek közt: Déryné legyezője, Egress Gábor buzogánya, Laborfalvy Róza kosztümjei s a többi emléktárgy közt, édes adatokat találtam a magyar színészet kőskorából, a vándorszínészet idejéből. A színháztörténet megemlékezik arról, hogy az 1800-as évek elején idősebb Wesselényi Miklós színtársulata, mint a krónika mondja: "valóságos mozgó hadsereg volt". Csak a telet töltötte állomáshelyén, a többi évszakot köruten. Fogadóiban, magánházaknál, bódékban, kocsiszínekben játszott. A Teleki-nemzetség levéltárában megmaradt két fuvarlevél az ökrös szekereken utazó színészek utiköltségéről. Az egyik ilyen számla forsporköltés címen 7 forint 38 krajcárról, a másik "jóval magasabb" összegről 23 forint 48 krajcárról szól. A mai magyar színészet úgy vette át azt a hagyományt, amely az egész nép közös művelődését szolgálja, hogy az állások-sok-sok tizmillió forintos költségen ugyancsak mozgásban tartja a kultúrát ilyen hadseregeit. Egyrészt üzemben tartja a Faluszínház hatalmas szerve-

zetét, amely modern, fűtött autóbuszokon juttatja el színtársulatait a falvakba, sőt a legtávolibb tanyákra is, másrészt minden vidéki színház tart a maga környékén ugynevezett téjelőadásokat, harmadrészt pedig a főváros peremkerületeiben az egy éve életre hívott József Attila Színház társulatai keresik fel a külvárosok népét. De a mai "vándorszínészek" már állandó színpaddal rendelkező kulturházakban, üzemekben és műszaki is a legkorszerűbben felszerelt színháztermekben lépnek fel. Az elődök nagy példáját tehát követjük, de modern színvonalon váltjuk valóra.

Ugyanez vonatkozik mai színészeink színpadi játékára. Vörösmarty még így írt például a Petőfi által is megénekelt Megyeri János színészéről: "játéka különösen egység és összefüggés által kitűnő." A múlt század 40-es éveinek színjátszásáról pedig egy egykorú színész, Takács Ádám megjegyezte: "Jeles művészeink természetes színpadi játékokra törekszenek. Amit ők még úgy fejeztek ki, hogy egység, összefüggés és természetesség, azt a mai magyar színjátszás Sztanyiszlavszkij tanítása szerint magasabb szinten: típusalkotásban, társadalmi igazságban és az élet valódi ábrázolásában valósítja meg. Az emberi, lélektani és a társadalmi igazságok és összefüggések színészi kifejezését, az élet valóságos ábrázolását nevezzük mi szocialista-realista színjátszásnak. A mai színészi játék erre törekszik s mint látható, ezt a játékmódot a magyar színészet haladó hagyományából éppúgy meríti, mint az újonnan felismert emberi, történelmi és társadalmi törvényszerűségekből.

Kölcsey a magyar színjátszás hajnalán így fejezte ki a színpadi játék célját: "Jelszavaink valának: haza és haladás." Ehhez a tömör megfogalmazáshoz ma sincs egy szónyi hozzátennivalónk. Mai színjátszásunk útja is haza és haladás s ezen az úton teljesítjük annak a rigmusnak a parancsát, amelyről az elején beszéltem. Szabad nemzet és szabad ország színjátszása ekként mutatja meg nemes szívét s őrzi és fejleszti nemzeti játékszinét.